

ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ ДЛЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Період глибоких трансформаційних процесів в економіці України, тривалість якого є непередбачуваною, характеризується складністю і новизною вирішуваних проблем. Це спровокувало природне прагнення науковців-економістів і практиків управління до вирішення кризових моментів. Однак, основна увага була сконцентрована не на сфері управління виробництвом, а на сфері управління власністю [5]. Як відомо, зміна форми власності не є гарантією перетворення підприємств у повноцінних суб'єктів ринкових відносин і зростання ефективності їхнього господарювання [8], так само не може розквітати суспільство, де головні інтереси пов'язані не з виробництвом, а з перерозподілом матеріальних благ і з приватизацією власності, створеної раніше. Цю думку поділяє відомий економіст В. Рязанов, наполягаючи на необхідності відновлення об'єктивно існуючого пріоритету виробництва [7].

На думку В. С. Пономаренка, яка цілком співпадає з висновками американських вчених Б. Айкса і Р. Рітермана [1], сучасне підприємство має істотні відмінності за цілями функціонування і методами їхнього досягнення від своїх попередників, що вимагає використання принципово інших методів управління, звернення до так званого нового типу управління.

Нажаль, керівники вітчизняних підприємств досить часто вважають за краще адаптувати стару систему управління до швидко мінливих умов ринку, що, як правильно підкреслює Л. Страхова, не може стати базою вирішення накопичених проблем [9]. Мова йде про абсолютну неприпустимість використання старих методів управління без їхньої розумної адаптації до нових умов економічної дійсності.

Розуміння специфіки сучасного ринку стає можливим за умови ретельного вивчення головних дійових осіб ринкових процесів – підприємств та їхніх об'єднань у різних формах. Займаючи центральне місце в народно-господарському комплексі будь-якої країни, виступаючи первинною ланкою суспільного поділу праці, підприємство забезпечує створення національного доходу, є виробником та активним учасником процесу відтворення на основі самооплатності і самостійності. Економічна діяльність може здійснюватися різними суб'єктами – індивідуальними особами, їхніми об'єднаннями, державою, але домінуюче місце серед суб'єктів

господарювання належить підприємствам, що зумовлено їхніми особливими економічними і соціальними функціями в економічній системі будь-якої країни. У точному значенні слова підприємством вважається організація, яка займається, переважно, одним видом діяльності і виконує певні функції з виробництва товарів і послуг. Але, на сьогоднішній день існує безліч тлумачень сутності та змісту поняття «підприємство», адже воно, на думку переважної кількості фахівців [10], є узагальнюючим (збірним). По-перше, воно визначає підприємства як суб'єкти господарського права стосовно всіх форм і видів власності в Україні, по-друге, це поняття є загальногалузевим, тобто взагалі визначає промислові (фабрики, заводи, шахти), будівельні, транспортні, сільськогосподарські, торговельні та інші підприємства.

Значну увагу приділено розгляду сутності підприємства у законодавчих матеріалах нашої країни [2]. Так, Господарський кодекс України розглядає підприємство як самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади, або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом та іншими законами України. Як суб'єкт господарювання, підприємство є товаровиробником, трудовий колектив якого на професійній основі виробляє і реалізує свій товар з метою отримання прибутку, як суб'єкт права, воно є юридичною особою, яка не має у своєму складі інших юридичних осіб, чим воно суттєво відрізняється від об'єднань підприємств [2].

Безліч визначень поняття «підприємство» доповнюють, дублюють, а іноді, навіть, суперечать одне одному. Часто наукові джерела містять двоякий погляд на підприємства: з одного боку, вони розглядаються як складні матеріально-технологічні й соціальні системи, які забезпечують виробництво економічних благ, з іншого – як діяльність з організації виробництва різноманітних товарів та послуг [6].

Популярним у літературі є погляд на підприємство, як єдність майна, прав, обов'язків та відносин з іншими підприємствами та особами [6]. Нерідко воно визначається як організаційна форма

господарювання [3], ще частіше як майнова відокремлена господарська одиниця, призначена для вирішення виробничих завдань, досягнення господарських цілей та здатна до самовідтворення. З метою виділення підприємства з інших форм організації діяльності, його визначають як самостійний господарюючий суб'єкт для виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг з метою задоволення суспільних потреб та отримання прибутку.

Згідно до думок колективу авторів у [4], підприємство – це досить складна, відкрита, індивідуальна, динамічна, виробничо-господарська й соціально-економічна система, яка вимагає ефективного управління, стійкого розвитку, зростання конкурентоспроможності та забезпечення лідерства на внутрішньому та зовнішньому ринках [4]. Саме дослідження підприємства як системи, спровокувало його вивчення з виробничо-технічної, організаційної, соціальної, економічної, інформаційної, екологічної, адміністративно-правової точок зору:

1. Виробничо-технічний погляд. Підприємство – техніко-технологічний комплекс, система робочих машин та механізмів, які відповідають його потужності та видам продукції (робіт, послуг), що випускаються.

2. Організаційний погляд. Підприємство є виробничою одиницею економіки країни з певними внутрішньою структурою, зовнішнім оточенням, закономірностями функціонування та розвитку.

3. Соціальний погляд. Підприємство – це соціальна підсистема суспільства, завдяки якій здійснюється взаємодія суспільних, колективних і особистих інтересів.

4. Економічний погляд. Підприємство є відокремленою ланкою галузі, яка визначається певною господарською, фінансовою, економічною самостійністю. Економічна система підприємства охоплює його економічні відносини з державою, державним бюджетом, організаціями ринкової інфраструктури, постачальниками виробничих ресурсів та споживачами продукції, населенням, а також внутрішні відносини між підрозділами підприємства, між останніми та апаратом управління.

5. Інформаційний погляд. Підприємство – це складна динамічна система, що характеризується значним обсягом, інтенсивністю та різноспрямованістю інформаційних зв'язків між підсистемами й елементами, а також зовнішнім оточенням.

6. Екологічний погляд. Підприємство – це виробничо-екологічна система, яка взаємодіє із зовнішнім оточенням шляхом матеріально-енергетичного обміну.

7. Адміністративно-правовий погляд. Підприємство є юридичною особою з встановленими державою в законодавчому порядку правами та обов'язками.

8. Погляд економічних відносин. Підприємство являє собою складну підприємницьку

структуру, для якої характерні виробничо-технологічна та організаційно-економічна єдність, господарська самостійність.

Взагалі економічна наука розглядає підприємство не тільки і не стільки як організаційний комплекс засобів виробництва, скільки як статутний господарюючий суб'єкт, який здійснює виробничу, науково-дослідну, комерційну та іншу господарську діяльність, втілюючи результати в матеріальних цінностях, товарах, послугах і всьому іншому, що становить його продукцію. Все це визначає головну роль підприємства в соціально-економічній системі району, держави, суспільства, водночас відрізняє його від інших організаційно-економічних суб'єктів.

Діяльність сучасних підприємств є різноманітною, її мета і характер можуть бути абсолютно різними, через що можна спостерігати широку палітру видів діючих підприємств, які класифікуються за цілим рядом ознак. Питання класифікації є вкрай важливим при розробці ефективного алгоритму управління, адже основні характеристики підприємства, спрямованість діяльності, галузева приналежність, особливості структури та функціонування суттєво впливають на побудову управлінських систем, а, отже, й очікувані результати управління.

Дослідження поглядів науковців дозволило визначити місце промислового підприємства у їхньому загальному розмаїтті, розкрити його сутність та виявити особливості, що дозволить розробити дієвий механізм управління, дослідити можливості та перешкоди на шляху формування та впровадження інформаційних процесів в управління сучасним промисловим підприємством.

Список літератури

1. Б. Аїкс, "От предприятия к фирме: заметки по теории предприятия переходного периода", *Вопросы экономики*, № 8, с. 31-39, 1994.
2. Верховна Рада України. 3 сесія. (2003, Січ. 16). *Закон України № 436-IV, Господарський кодекс України*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. Дата звернення: 26.03.2019.
3. Верховна Рада України. 7 сесія. (2017, Жовт. 10). *Закон № 2164-VIII, Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" щодо удосконалення деяких положень*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>. Дата звернення: 26.03.2019.
4. Т. І. Лепейко та ін., *Концептуальні засади менеджменту в інформаційній економіці*. Харків, Україна: Вид. ХНЕУ, 2010.
5. Б. Мильнер, "Кризис управления", *Вопросы экономики*. № 1, с. 79–91, 1993.
6. С. Ф. Покропивний, *Економіка підприємства*. Київ, Україна: КНЕУ, 2001.
7. В. Рязанов, "Стратегия после "шока", *Российский экономический журнал*, № 6, с. 3–14, 1993.
8. Е. Н. Селянина, *Планирование на предприятии в условиях рыночной экономики*. Москва, Россия: Российский заочный институт текстильной и легкой промышленности, 1993.

9. Л. Страхова, “Организация управления промышленным предприятием (концептуальные положения)”, *Российский экономический журнал*, № 6, с. 60-70, 1993.

10. В. С. Щербина, *Господарське право*. Київ: Юрінком Інтер, 2005.